

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 квітня 2025 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

**Факультет психології, політології та соціології
Кафедра психології**

*V МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ*

**«ОСОБИСТІСТЬ ТА СУСПІЛЬСТВО В ЦИФРОВУ
ЕРУ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»**

16 квітня 2025 року

Одеса – 2025

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Аракелян М.Р.**, доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений юрист України.

Члени редколегії:

Цільмак О.М. – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Татьянчиков А.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Шмаленко Ю.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лісовенко А.Ф. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ташматов В.А. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали представлені в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за їх зміст.

Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матеріали V міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 квітня 2025 року) / за заг. ред. проф. Аракеляна М.Р. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2025. 160 с.

Гурін Руслан Сергійович ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ.....	66
Джежик Ольга Володимирівна, Булгару Вікторія Миколаївна РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ У ВИНИКНЕННІ ТА ПОСИЛЕННІ ПРОКРАСТИНАЦІЇ.....	68
Джежик Ольга Володимирівна, Кушнерьова Вікторія Вікторівна ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ.....	70
Джежик Ольга Володимирівна ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	72
Дранікова Маргарита Сергіївна ЕФЕКТИВНІСТЬ СІМЕЙНОЇ ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДИТЯЧО- БАТЬКІВСЬКИМИ КОНФЛІКТАМИ У ПІДЛІТКІВ.....	75
Дяченко Анна Сергіївна ОБРАЗ «Я» ТА СТІЙКІСТЬ ДО СТРЕСУ ОСОБИСТОСТІ.....	79
Ковальова Анастасія Павлівна ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ.....	82
Король Олег Олегович, Кернас Андрій В'ячеславович ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПТСР У ВІЙСЬКОВИХ.....	86
Король Катерина Миколаївна РОЛЬ ЦИФРОВОГО ДЕТОКСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	89
Крижанівська Катерина Андріївна ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ПІДЛІТКІВ СХИЛЬНИХ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	92
Марущак Анастасія Петрівна ВПЛИВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА СОЦІАЛЬНУ АДАПТАЦІЮ.....	95
Марценіцена Маргарита Юріївна, Чачко Світлана Леонідівна МОТИВАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ З РІЗНИМИ ТИПАМИ ХАРАКТЕРУ	97

ВПЛИВ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті цифрові технології стрімко змінюють усі сфери людського життя, формуючи нову соціальну реальність, у якій особистість функціонує одночасно в реальному та віртуальному світах. Особливо чутливою до впливу цих трансформацій є молодь, зокрема підлітки, які опиняються у центрі нових комунікаційних практик та онлайн-культур. В епоху цифровізації саме кіберпростір стає провідним агентом соціалізації, а процес кіберсоціалізації виступає ключовим чинником становлення особистості. Особливої уваги заслуговує формування ідентичності підлітка, яка є центральним етапом у розвитку «Я-концепції» і сильно залежить від соціального контексту, зокрема – цифрового.

Сьогодні соціальні мережі, онлайн-ігри, форуми, месенджери стали не лише засобами комунікації, а й простором самореалізації, формування самосприйняття та міжособистісної взаємодії [2]. У цих умовах ідентичність підлітків набуває багатовимірного, часто нестабільного характеру, у свою чергу, що створює як нові можливості для розвитку, так і ризики – зокрема, формування залежності від віртуального образу, впливу кібербулінгу, роздвоєння реального та цифрового «Я».

Проблематика впливу цифрового середовища на формування ідентичності особистості розглядалася на мультидисциплінарному рівні науковцями зі сфери психології (І. Бех, О. Кононко, С. Максименко, Н. Чепелєва, S. Turkle та ін.), педагогіки (І. Бех, К. Осадча, D. Buckingham та ін.), соціології (Z. Bauman, D. Boyd), кібербезпеки (І. Федич, M. Castells, S. Livingstone та ін.) тощо. Однак, попри значущість теми, питання впливу кіберсоціалізації на становлення ідентичності в підлітковому віці досі недостатньо розкриті у вітчизняній психології та педагогіці. Це зумовлює необхідність глибшого аналізу механізмів формування ідентичності у цифровому контексті, що має важливе значення як для практичної психології, так і для освітньої практики в цілому.

На сьогодні поняття «цифрове середовище» має велику кількість трактувань. Так, у широкому розумінні під цифровим середовищем розуміється комплексне явище, що включає в себе всю цифрову інфраструктуру, інформаційні технології, програмне забезпечення, онлайн-платформи, мобільні додатки, пристрої та сервіси, функціонування яких здійснюється на основі цифрової (електронної) інформації [3]. У вузькому розумінні «цифрове середовище» – це всі форми цифрової взаємодії (освіта, комунікація, культура тощо), які характеризуються наявністю як онлайн, так і офлайн компонентів та можуть активно використовуватися у повсякденному житті особистості.

Українські дослідники А. Єфремова та В. Марченко під поняттям «цифрове середовище» (англ. *digital environment*) розуміють «реальність, в якій

живе сучасне суспільство, а його ефективне використання у всіх сферах діяльності сприяє розвитку у медіаграмотності, інформаційної активності, глобального мислення, комунікативності, командної роботи, творчого вирішення поставлених завдань» [1, с. 223].

За D. Boyd, цифрове середовище – це комплекс онлайн-платформ, соціальних мереж, месенджерів, ігрових спільнот, де відбувається не лише комунікація, а й побудова соціальних зв'язків, створення образу «Я», обмін цінностями, думками, поведінковими моделями [4].

На сьогодні цифрове середовище включає в себе різноманітні платформи: соціальні мережі (*Instagram, TikTok, Facebook*), месенджери (*Telegram, WhatsApp*), форуми, блоги, онлайн-ігри, відеохостинги (*YouTube, Twitch*) тощо. Воно має відкритий, інтерактивний, мультимедійний та динамічний характер, що забезпечує необмежений доступ до інформації та можливість комунікації з людьми з усього світу та сприяє соціалізації особи підліткового віку в цифровому просторі.

У підлітковому віці, коли особистість активно шукає своє місце в соціумі, така взаємодія стає вирішальною. Цифрове середовище часто пропонує підлітку більше свободи, ніж реальний світ, створюючи простір для експериментів з ролями, зовнішністю, самоідентифікацією. У цьому контексті соціалізація, як процес, що сприяє як засвоєнню соціальних норм, так й активному самовираженню, створенню «цифрового Я», побудові нових форм соціальної присутності та впливу [2, с. 72], набуває нового значення, перетворюючись у «кіберсоціалізацію» (англ. *cybersocialization*), виступаючи формою соціалізації, яка відбувається у віртуальному просторі через онлайн-комунікацію, участь у цифрових спільнотах, використання соціальних мереж, месенджерів, онлайн-ігор, цифрових навчальних платформ та інших ресурсів кіберсередовища.

Варто зауважити, що у процесі кіберсоціалізації підлітків можна виокремити низку специфічних характеристик, що вирізняють її від традиційних форм соціалізації та надають їй унікальної динаміки в умовах цифрової епохи, а саме:

- *швидкість і глобальність соціальних зв'язків* – забезпечується за рахунок доступу до мережі Інтернет. Передбачається, що підлітки мають змогу взаємодіяти з однолітками та дорослими з усього світу, знайомитись із різними моделями поведінки, стилями життя, культурними практиками, що значно розширює їхній світогляд і уявлення про соціальні норми;

- *віртуальність взаємодії*, тобто соціальні зв'язки формуються в цифровому форматі, не вимагаючи фізичної присутності. Це дає змогу підліткам підтримувати стосунки у зручному для них режимі, але водночас ускладнює розвиток емоційної емпатії та рефлексії;

- *можливість анонімності та рольових експериментів* – є однією з найпривабливіших особливостей кіберсоціалізації для осіб підліткового віку, оскільки, перебуваючи у цифровому середовищі, вони можуть створювати альтернативні образи себе, змінювати імена, зовнішність (через аватари), вступати в різні онлайн-спільноти та експериментувати з поведінкою, не боячись негайних соціальних наслідків. Все це, у свою чергу, відкриває простір для

самопізнання, але також несе ризик втрати реалістичного уявлення про власне «Я»;

- *візуально-цифрова комунікація*, яка передбачає домінування зображень, відеороликів або рилсів (reels), мемів, статусів, емодзі. Формування ідентичності підлітка здійснюється через візуальні елементи: фотографії профілю, контент у соціальних мережах, підписки, улюблених блогерів. Така форма самопрезентації стає своєрідним «дзеркалом» внутрішнього світу особистості;

- *інформаційний вплив*, який здійснюється через потужний потік контенту – від новин до розважального матеріалу. Блогери, інфлюенсери, вірусні тренди, цифрові флешмоби – усе це формує ставлення підлітка до себе, до інших, до суспільства. Часто ці уявлення є фрагментованими або викривленими, що створює певні виклики для формування цілісної особистості [3, с. 46-47].

Наприклад, підліток, який активно спілкується у *Discord*, дивиться YouTube-блогерів, грає в мережеві ігри, бере участь у TikTok-челенджах і формує свої переконання, звички та стиль поведінки через ці онлайн-канали – проходить кіберсоціалізацію в цифровому середовищі.

Натепер одним із головних способів впливу цифрового середовища на формування ідентичності підлітка є *розширення меж самовираження*. Так, соціальні мережі, блоги, онлайн-ігри надають підлітку широкий арсенал інструментів для створення й демонстрації власного образу. Візуальні платформи (*Instagram, TikTok*) дозволяють експериментувати із зовнішністю, стилем, поведінкою. Таке багаторазове «конструювання себе» сприяє активному пошуку ідентичності, хоча й може призводити до розриву між реальним і віртуальним «Я».

Кіберсоціалізація також стимулює *мультиідентичність* [5, с. 680] – одночасне існування кількох варіантів себе в різних цифрових просторах. Наприклад, підліток може бути стриманим і сором'язливим у школі, але активним і впевненим у онлайн-спільноті. Це, з одного боку, розвиває гнучкість, а з іншого – ускладнює інтеграцію особистості, що може стати причиною внутрішніх конфліктів.

Більше того, вплив онлайн-середовища проявляється також у *залежності від соціального зворотного зв'язку* (лайків, коментарів, підписок). Самооцінка підлітка стає вразливою до зовнішньої оцінки, а бажання «бути визнаним» іноді домінує над автентичністю. Це породжує тривожність, конформізм, нав'язування неавтентичних моделей поведінки, які формуються не через внутрішні переконання, а відповідно до цифрових трендів.

Водночас цифрове середовище надає можливості для приєднання до спільнот за інтересами, що позитивно впливає на формування соціальної, культурної, професійної або гендерної ідентичності. Участь у таких спільнотах підтримує відчуття належності та дає змогу знайти себе в суспільстві. Однак небезпеку становлять і *деструктивні цифрові впливи* – пропаганда насильства, агресії, культу зовнішності або залежностей. У підлітковому віці, коли критичне мислення ще формується, ці впливи можуть бути особливо сильними й деформувати становлення особистості.

Отже, цифрове середовище є новим потужним агентом соціалізації підлітків, що не просто доповнює, а часто формує основні аспекти їхньої ідентичності. У процесі кіберсоціалізації підлітки отримують нові способи самовираження, але водночас стикаються з викликами, які потребують підтримки з боку дорослих, психологів та освітніх інституцій, оскільки ключовим завдання сучасного суспільства є не проведення боротьби з цифровою реальністю, а забезпечення навчання підлітків усвідомлено, критично й відповідально взаємодіяти з нею, формуючи гармонійну ідентичність у світі, що змінюється.

Кіберсоціалізація підлітків – це складний і динамічний процес, який поєднує в собі нові можливості для розвитку, водночас вимагаючи критичного ставлення до змісту, джерел впливу та власної поведінки в цифровому середовищі.

Список використаних джерел

1. Марченко В. М., Єфремова А. П. Цифрове освітнє середовище закладу позашкільної освіти. 2023. С. 221-230. URL: https://www.researchgate.net/publication/374224913_cifrova_transformacia_pozaskilnoi_osviti (дата звернення: 13.04.2025).
2. Павлова Н. Цифрове освітнє середовище у контексті цифровізації освіти. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*. (July 26, 2024; Zagreb, Croatia). С. 72–75.
3. Чепелєва Н. В. Цифрова соціалізація як феномен сучасної психології розвитку. *Психологічний журнал*. 2021. № 2. С. 45–52.
4. Boyd D. *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*. New Haven: Yale University Press, 2014. 281 p.
5. Turan N., Gündüz B. The effect of digital media on adolescents' identity formation. *Journal of Youth Studies*. 2020. № 23(5). P. 675–689.

Ключові слова: цифрове середовище, кіберсоціалізація, ідентичність, особа підліткового віку, Інтернет-простір.

Key words: digital environment, cybersocialization, identity, adolescent personality, Internet space.